

Fremmede arter i jordbrukslandskapet

Gunnar Engan, Christian Pedersen og Wenche Dramstad

Fremmede arter er arter som opptrer utenfor sitt naturlige utbredelsesområde og spredningspotensiale. Det er med en viss bekymring vi registrerer at enkelte av dem synes å trives godt i norske jordbrukslandskap.

Fremmede arter og økologisk risiko

Fremmede arter er kommet til landet først og fremst som følge av menneskelig medvirkning eller som blindpassasjerer under transport av dyr, planter, varer og mennesker (Gederaas et al. 2007). Ofte kan de fremmede artene leve side om side med naturlige hjemmehørende arter uten noen synlig negativ effekt. Noen fremmede arter er imidlertid en trussel mot det biologiske mangfoldet i Norge (se www.artsdatabanken.no).

Hagelupin er en art som vurderes som en trussel mot den stedegne floraen. Foto: O. Puschmann, Skog og landskap.

Den første offisielle oversikten over økologiske risikovurderinger for et utvalg fremmede arter som er påvist i Norge, den såkalte "Svartelista", kom i 2007 (Gederaas et al. 2007). Med økologisk risiko menes at arten kan ha negative effekter på økosystemer og stedegne arter, for eksempel ved at de fremmede artene vil kunne fortrengte flere av våre mer konkurranseutsatte, hjemlige arter som vokser i det samme livsmiljøet. I stor grad gjelder dette mange habitatspesialister. I tråd med dette er "Invasive introduced species" foreslått som internasjonal indikator for å måle tilstand i forhold til 2010-målet om å ta vare på det biologiske mangfoldet. Det er derfor flere grunner til å følge utviklingen til frem-

mede arter generelt, og i særdeleshet arter i kategorien "høy risiko".

Fortsatt i spredning?

Mange av de fremmede artene har kommet til landet sørfra, og har en sørlig eller sørøstlig utbredelsestendens, men en må også anta at mange er i spredning og følgelig ikke har nådd sin maksimale, potensielle utbredelse i Norge. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at fremmede planter ikke er noe "nytt fenomen" i Norge – og fremmede arter utgjør over halvparten av artene i den norske karplantefloraen i dag. Mange har kommet for lenge siden, mer eller mindre utilsiktet, og regnes til vår stedegne flora. Disse artene representerer ingen generell trussel mot andre arter, og noen vurderes faktisk som truet. Eksempler på arter som vurderes å utgjøre en stor trussel mot den stedegne floraen er platanlønn, rynkerose og hagelupin (Gederaas et al. 2007).

Fremmede arter antas å dra fordel av forstyrret mark som brakklagte arealer, kanter langs fulldyrka mark, tun og lignende steder, samt åker og fulldyrka eng. Dette er arealer som har størst dekning i intensivt drevet jordbrukslandskap. Av de til sammen 219 artene som inngår i Artsdatabankens FremmedArtsBase forekommer 97 i jordbrukets kulturlandskap. Seksten av høyrisikoartene er for en stor del knyttet til jordbrukslandskapet.

Overvåkes i 3Q

Med dette som utgangspunkt var det interessant å få en oversikt over forekomsten av fremmede arter på flater som inngår i overvåkingsprogrammet for jordbrukets kulturlandskap (3Q-programmet). For å få dette til ble det i perioden 2004 – 2008 etablert permanente analyseruter på 8 x 8 m innen arealtypene beitemark, beitemark/slåttemark med usikker hevdstatus og kulturreget villeng. De permanente analyserutene ble etablert på et tilfeldig utvalg av 96 3Q-flater som er fordelt over hele landet. Antallet analyseruter på hver 3Q-flate varierer med dekningen av de aktuelle arealtypene. Innen hver analyserute registreres alle karplantearter

med dekningsgrad. Metoden er beskrevet i mer detalj i Engan et al. (2008).

Foreløpige resultater

Her presenteres resultatene av førstegangs registreringer som ble gjennomført i perioden 2004 - 2008.

Ti av de totalt 25 vurderte karplantene forekom i analyse-rutene. Fem av de registrerte artene er vurdert som høyrisikoarter, for de øvrige er risikoen ukjent (Tabell 1). Av høyrisikoartene var det bare amerikamjølke som kan sies å være vanlig i våre analyseruter (funnet på 80 3Q-flater). Denne arten er imidlertid så godt etablert i vår flora at det vil være vanskelig å hindre videre spredning av den. Det samme gjelder tunbalderbrå (funnet på 24 3Q-flater), vårpengueurt (11 flater) og rødhyll (12 flater). For disse er risikoen vurdert som ukjent.

Av de andre registrerte høyrisikoartene ble platanlønn og hagelupin funnet på 3,1 % av flatene, buevinterkarse på 6,3 % og kjempespringfrø på 2,1 % av flatene.

Revisjon av svartelista

I tillegg til de relativt få artene som står på den offisielle svartelista, finnes det i Norge i dag langt flere hagespredte arter og plantede trær som er godt etablert eller i ferd med å etablere seg i Norge. Enkelte av disse er i rask spredning, og burde vært med på svartelista. Av hageplanter som vi har registrert i våre analyseruter kan vi nevne amerikakornell, blankmispel og blåhegg.

Den offisielle norske svartelista skal revideres allerede om få år, forhåpentlig på bakgrunn av utvidet kunnskap om fremmede arter i ekspansjon. Det finnes i dag noen få lokale kartleggings- og utryddingsprosjekter for et

fåfall aggressive arter, bl.a. kjempebjørnkjeks og kjempeslirekne. For alle de andre svartelistede artene mangler vi både nasjonale og lokale opplegg for kartlegging og overvåking av spredning og effekter på stedegent mangfold. Det er grunn til å tro at forstyrrede habitater på brakkmark og ulike kanttyper i jordbrukslandskapet kan være en innfallsport for disse artene. Derfor vil informasjon om forekomst av disse artene kunne utgjøre et viktig bidrag til kunnskapen om fremmede arter.

Buevinterkarse - vanlig men vurdert som en høyrisikoart på den norske svartelista. Foto: E. Michaelsen.

Referanser

Engan, G., Bratli, H., Fjellstad, W. og Dramstad, W. 2008. 3Q - Biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap. Dokument fra Skog og landskap, 01/2008.
Gederaas, L., Salvesen, I. og Viken, Å. (red.) 2007. Norsk svarteliste 2007 – Økologiske risikovurderinger av fremmede arter. Artsdatabanken.

Tabell 1: Funn av svartelistede arter på 3Q-flater ved førstegangsregistrering i perioden 2004-2008.

Norsk navn	Latinsk navn	Kategori	Antall flater	% av de undersøkte flatene
Platanlønn	<i>Acer pseudoplatanus</i>	Høy risiko	3	3,1
Buevinterkarse	<i>Barbarea vulgaris var. arcuata</i>	Høy risiko	2	2,1
Amerikamjølke	<i>Epilobium ciliatum</i>	Høy risiko	43	44,8
Kjempespringfrø	<i>Impatiens glandulifera</i>	Høy risiko	1	1,0
Tunbalderbrå	<i>Lepidothea suaveolens</i>	Ukjent risiko	24	17,7
Hagelupin	<i>Lupinus polyphyllus</i>	Høy risiko	3	3,1
Vårpengueurt	<i>Noccaea caerulea</i>	Ukjent risiko	11	8,3
Svarthyll	<i>Sambucus nigra</i>	Ukjent risiko	1	1,0
Rødhyll	<i>Sambucus racemosa</i>	Ukjent risiko	12	8,3
Klistersvineblom	<i>Senecio viscosus</i>	Ukjent risiko	1	1,0